

Terminological Features of Designating Information Phenomena in Contemporary Ukrainian Society

Danylo Krokmalnyi

PhD Student,

*Department of Ukrainian Language, Faculty of Philology,
Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)*

danylokro@gmail.com

Abstract

In the article, an attempt is made to examine information phenomena manifested in modern Ukrainian information society from the perspective of the peculiarities of their terminological designations. These phenomena actively operate in the process of the gradual transformation of Ukrainian society, which is acquiring new dynamic features based on information technologies. Most processes impose on government officials, scientists, and ordinary citizens the task of constantly assimilating new technologies, which implies higher demands on terms that denote all elements of the vast system of modern social communication. Many terminological issues arose from computer terms, giving rise to and developing computer jargon. Computer terminology has permeated all spheres of human life, sharply highlighting the phenomenon of loanwords from other languages, and problems arise related to the quality of translating such terms. Ukrainian society actively utilizes artificial intelligence tools and builds a specific form of social organization - the "Digital State."

Keywords: *information society, Ukrainian terminology, digital state, computer terminology, social communication.*

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЯВИЩ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Данило Крохмальний

Анотація

У статті зроблено спробу розгляду інформаційних явищ, які проявляються в сучасному українському інформаційному суспільстві, з точки зору особливостей їх термінологічних означень. Ці явища активно функціонують в процесі поступової трансформації українського суспільства яке набуває нових динамічних ознак формації, побудованої на інформаційних технологіях. Більшість процесів ставлять перед урядовцями, вченими і пересічними громадянами завдання постійного засвоєння нових технологій, а це передбачає ще вищі вимоги до термінів які позначають усі елементи велетенської системи суспільної комунікації новітнього типу. Багато термінологічних питань виникло із комп'ютерними термінами, утворився і розвивається комп'ютерний жаргон, комп'ютерна термінологія проникла у всі сфери людської життєдіяльності, гостро проявилось явище іншомовних запозичень, виникають проблеми пов'язані з якістю перекладу таких термінів. Українське суспільство активно використовує інструменти штучного інтелекту та буде специфічну форму суспільної організації – «Цифрову державу».

Ключові слова: *інформаційне суспільство, українське термінознавство, цифрова держава, комп'ютерна термінологія, соціальна комунікація.*

Сучасне життя людської цивілізації засвідчує активне функціонування інформаційного простору як системного явища сучасного інформаційного суспільства. Це явище як об'єкт дослідження має багато різних підходів, які здійснюють вплив на різні виміри життєдіяльності. Розвиток технологій та активний вплив соціальних комунікацій втілив у життя не лише численні прогнози, зумовив не тільки появу специфічного нового поняття, але й сприяв активному функціонуванню терміноодиниць, пов'язаних із широким поняттям «інформаційне суспільство», зумовив послідовне їх дослідження, масштабування, розбудову і дуже динамічну трансформацію.

Оскільки сучасні явища науково-технічного прогресу побудовані на глобальному рівні, тому їх термінологічні особливості, пов'язані із міжнародними, міжнаціональними процесами комунікації. Це питання має історичне підґрунтя. І. Кочан зазначила, що «історія термінологій – це не лише національна проблема, а й, безумовно, міжнаціональна, бо пов'язана з історією світової науки, з історією міжнародних взаємозв'язків. Кожне наукове відкриття супроводжується новою назвою, яка належить до терміносистеми певної наукової галузі, а вже звідти наукове поняття переходить в інші мови світу, зберігаючи назву, придуману автором, або ж, навпаки, отримує свою, національну номінацію. Так частина слів переходить з однієї мови в іншу» (Кочан, 2012, с. 268-272).

Актуальність цієї статті зумовлена потребою вивчення сучасних процесів творення явищ інформаційного суспільства, в Україні триває жорстока війна, роль інформаційних явищ, технологічних інновацій надзвичайно життєво важлива, відтак це зумовлює потребу активного спостереження за специфікою термінних одиниць у мінливому інформаційному дискурсі.

Мета статті – зважаючи на динамічність розвитку і постійне масштабування окреслити головні вектори творення понять сучасних інформаційних явищ і пов'язані з українським науковим середовищем їх термінні особливості.

Дослідження різнобічного впливу інформаційних процесів на

формування суспільства якісно нового типу почалося у ХХ столітті із уже класичних праць Т. Адорно, Н. Вінера, Г. Лассуелла, Д. Макквейла, Ю. Хабермаса, Г. Хербнера, М. Хоркхаймера, В. Шрамма, Д. Белла, Е. Тоффлера, Й. Масуди, Дж. Гелбрейта, П. Друкера, М. Маклуена, М. Кастельса, Ф. Фукуями, Ф. Уебстера; отримало сучасний розвиток у працях В. Голубовської, В. Данил'яна, О. Данил'яна, О. Дзьобань, Д. Дубова, О. Ожеван, С. Гнатюка, А. Колодюка, Е. Мирського, О. Дольської, С. Жданенко, Ю. Калиновського, О. Кривлюк, В. Ляха, О. Наумкіна, В. Огнев'юка, М. Ожеван, М. Онопрієнка, В. Пазенко, В. Пилипчука, Г. Почепцова, В. Онопрієнка, В. Садовського, М. Требіна та ін.

Дослідження термінних явищ і процесів пов'язують, зазвичай, із вивченням термінів з галузі комп'ютерних дисциплін. Це виправдано тим, що саме ці пристрої, їх практичне застосування із залученням багатьох їх варіантів модифікацій, творять можливості віртуальної комунікації, яка й формує нове суспільство, побудоване на можливостях динамічної комунікації.

У науковому просторі поняття суспільства, побудованого на інформації, цілком вмотивовано позначене назвою «інформаційне суспільство» (Швец, 2003, с. 90-98), цей термін часто вживають і на позначення суспільства мережевого, більше того, є цілий ряд різних концептуальних підходів. М. Требін (2016, с. 126–137) запропонував свій «аналіз концепцій інформаційного суспільства». Український вчений виокремив своєрідні «похідні розуміння терміна «інформаційне суспільство»: 1) означає становлення у країні, де наявне інформаційне суспільство, нового соціального устрою, що базується на телекомунікаціях, а також революцію там в організації і обробці інформації та знань, у якій головну роль відіграє комп'ютер. Відбувається перехід від індустріального до сервісного суспільства, в основу класового поділу покладено принцип знань і кваліфікації, наявні чотири основні класи: фахівці (вчені, інженери, економісти), техніки і напів фахівці, службовці, робітники, зайняті фізичною працею (прихильник такого трактування Д. Белл); 2) характеризує суспільства країн, які через володіння владними ресурсами претендують на світову гегемонію,

прагнуть до впливу інформаційного, політичного, економічного, культурного і т. д. (такого трактування дотримується З. Бжезинський); 3) використовується для позначення суспільства, яке виробляє та поширює інформацію, перетворює її на головний вид послуг, товар та навіть на владу (так вважає Й. Масуда); 4) застосовується для характеристики суспільства, яке має розвинену сферу послуг, що веде до інформаційної економіки (ця думка належить А. Кларку та Ф. Махлупові); 5) позначає ті країни, в яких головним засобом виробництва стають наукові знання, інформація, де зайнято 55–75% працездатного населення, в інформаційному суспільстві відбувається не класовий поділ (тобто поділ на тих, хто володіє засобами виробництва, та на тих, хто їх не має), а поділ на професії (клас лікарів, клас учителів, клас водіїв і т. д.), основним конфліктом в інформаційному суспільстві стає конфлікт між знанням та некомпетентністю (так витлумачує інформаційне суспільство Е. Тоффлер)» (Требін, 2016, с. 130). Безперечно, сучасні наукові дослідження про інформаційне (мережеве, постіндустріальне, цифрове) суспільство містять багато різноманітних підходів, теорій та моделей, проте, важливо, що унаслідок своїх спостережень, М. Требін передбачив певну якісно особливу рису, яка дає підстави для встановлення якогось специфічного стану чи рівня розвитку для держав, що «можуть заробляти лише на володінні інформаційними технологіями через наявність у них розвиненої сфери послуг, а населення завдяки цьому живе в достатку (наприклад, США, Канада, Швейцарія, Бельгія, Люксембург та ін.)¹» (Требін, 2016, с. 126–137). Таким чином, поєднано футуристичні прогнози із бажаннями та очікуваннями, що, на нашу думку, певним чином виходить за наукові рамки, проте не суперечить здоровому глуздові цих інформаційно-соціологічних концепцій. В основі наших інтересів – терміни і поняття явищ «інформаційного суспільства», яке набуває унаслідок динаміки розвитку додаткові нові тлумачення, які за своєю природою (але не суттю!) часто «майже» тотожні з попередніми.

¹ Нині термін «інформаційне суспільство» популярний не тільки у спеціальній літературі, він набув масового вжитку як характеристика «суспільства мрії»

Методологічні особливості. Дослідники поширення явища інформаційного суспільства в Україні унаслідок аналізу теорії та методології основних концептуальних рис суспільства нового типу вказують на дві риси, які полягають, по-перше, у відсутності єдиного методу і фундаментальної методології окреслення явища, а, по-друге, існування «певної еволюції наукової думки – від визначення інформаційного суспільства як постіндустріального до формування концепції суспільства знання» (Даніл'ян, 2008, с. 156). Парадоксально, але глобальне явище формується локально – на місцевому рівні, рівні держави і за її участі. Більше того, В. Даніл'ян стверджує, що розвиток інформаційного суспільства «у кожному конкретному випадку має національно детермінований характер (модель інформаційного суспільства визначають сформовані політичні, соціально-економічні і культурні умови країни чи регіону)». Бо ж, за переконанням вченого, саме «наявність деяких спільних тенденцій дозволяє виокремити західну та східну моделі розвитку інформаційного суспільства» (передбачено ще більшу диференціацію в межах західної – поділ на «американську» та «північноєвропейську моделі»). За диференціальний показник вчений пропонує враховувати «різне співвідношення ролі й активності в побудові інформаційного суспільства держави (комплексної державної інформаційної політики), приватного бізнесу і суспільства» (Даніл'ян, 2008, с. 156). Зауважимо, що можемо навіть не гіпотетично передбачити велику роль в цих процесах наукової сфери, оскільки параметризація суспільного світу і вплив на його розвиток досягнень науково-технічного процесу в цій ситуації навіть не потребують попереднього обговорення чи майбутнього доведення. Велика роль наукової галузі, її прямий вплив на творення явищ інформаційного суспільства сприяють певній послідовності та логіці термінологічних процесів.

Увага українських вчених-термінознавців до сучасних інформаційних явищ має широке коло наукових зацікавлень, спостережень і проєкцій. Вчені звертаються до вивчення різних аспектів комп'ютерної термінології. Серед них – комп'ютерний дискурс, який дослідники визначають як «спілкування користувачів чи спеціалістів-комп'ютерників безпосередньо чи в комп'ютерних мережах» і комп'ютерний жаргон

(«віртуозна гра для людей, яким тісно в межах нормованої літературної мови. Втім, хоч би як прагнули носії жаргону до самобутньої яскравості мовлення та відмінності його від нормалізованої української мови, у їхньому мовленні переважатиме «проукраїнська граматична тенденція», адже базовим матеріалом мовлення є все-таки українська мова, будь-які нововведення відбуваються всередині системи мови і будуються за законами української мови») (Федорів, 2003, с. 39). Відзначимо, що зазначені явища функціонують на межі реальної та віртуальної комунікації і зберігають при цьому в основному саме норми літературної мови як своєрідного «базового алгоритму» спілкування такого типу.

Українські вчені вказують на «відповідність одиниць сучасної української комп'ютерної термінології наявним класичним вимогам до терміна», а це відкриває «потребу опрацювання цієї динамічної системи на всіх рівнях (лексичному, морфологічному, словотвірному, синтаксичному, орфографічному, стилістичному) (Ментинська, 2018, с. 29)

Важливим є аналіз уживання комп'ютерної термінології в офіційно-діловому дискурсі, який дав підстави для висновку про «активне використання комп'ютерних терміноодиниць та терміносполук», водночас вчені зауважили «певні хиби та неточності на лексичному мовному рівні (уживання терміносполук у невласливому контексті, невиправдане використання тавтології)»; «частими є порушення граматичних норм» (Вознюк, 2015, с. 179-182). Важливими вважаємо спостереження стосовно сучасної української комп'ютерної термінології, яка є «однією з динамічних термінологічних систем» (вчені пов'язують динаміку терміносистеми з «інтенсивним розвитком інноваційних комп'ютерних технологій, комп'ютерної техніки», а ці процеси «вимагають постійного введення нових понять». «Виникнення нових лексичних утворень спонукує фахівців формувати єдину систему загальноприйнятих комп'ютерних термінів». «Слід зважати на те, що такі терміноодиниці мають відповідати міжнародним стандартам, а також нормам сучасної української літературної мови.» (Ментинська, 2011, с. 92). Ще на початку 2010-х було відзначено певний стан комп'ютерної

термінології, яка «перебуває в процесі уніфікації та розвитку»² (Ментинська, 2011, с.95). Вчені звертають увагу на особливості походження та перекладу комп'ютерної термінології (йде мова про сучасні англо-українські словники), цікаві зауваги стосовно специфіки перекладу (в науковій літературі, публіцистичних джерелах та розмовно-побутовій мові). Важливим видається спостереження за «ознакою втрати первинного значення терміна у віртуальному спілкуванні». Вчені виокремлюють «три етапи реалізації терміна в українській мові: переклад, уживання в науковій мові; вживання в публіцистичному мовленні (журнали, блоги); вживання в щоденному віртуальному спілкуванні (сленг)» (Николюк, 2018, с.55-57), особливості трансформації терміна³. Відзначимо очевидний «суспільний» вплив на термінне значення комп'ютерних термінів, на нашу думку це надзвичайно важливе явище, яке засвідчує особливості функціонування технологій, понять та їх інкорпорації у суспільство.

Окремої уваги заслуговує дослідження лексикографічної спадщини в галузі української комп'ютерної термінології⁴, витоки якої сягають, за твердженням І. Кочан (2011, с. 156-162) і думкою І. Ментинської, ще 20-х років ХХ століття («українські термінологічні словники 20–30-х рр. ХХ ст. є вагомим підґрунтям формування й становлення науково-технічної лексики, зокрема фахової лексики комп'ютерної галузі, у них

² І.Ментинська визначає стан опрацювання явища «1) сучасну українську комп'ютерну термінологію значно опрацьовано лексикографічно; 2) на лексичному рівні побутує значна кількість калькованих терміноодиниць, переважно з російської мови; 3) у термінотворенні дотепер трапляються дериваційні моделі, нехарактерні для української літературної мови; 4) частими є порушення граматичних норм (родовий відмінок іменника, дієслівне керування тощо); 5) неодноразово спостерігаємо часткове відхилення від чинних орфографічних норм. Отже, українська комп'ютерна термінологія перебуває в процесі уніфікації та розвитку. Важливим завданням термінологів, як і користувачів комп'ютерної техніки, є стежити за дотриманням автентичних законів термінотворення та терміновжитку.»

³ «термін від запозичення до сленгу проходить кілька трансформацій: 1 – Запозичення (переклад) – уживання в спеціальній (науковій літературі); 2. – Уживання в молодіжній пресі (публіцистичний стиль); 3. – Уживання в розмовно-побутовому мовленні (віртуальне спілкування)».

закладено методологію та принципи укладання термінологічних словників, якими користуються до сьогодні» (Ментинська, 2018, с. 274).

Оскільки в основу інформаційних явищ покладено глобальні масштаби та динамічний розвиток різних галузей людської життєдіяльності, маємо констатувати очевидне поєднання, своєрідну галузеву та міжгалузеву взаємодію терміносистем різних не лише за національним та міжнародним походженням. При цьому виникають різноманітні термінні явища, які супроводжують розвиток сучасних технологічних процесів. Одне із таких явищ означив Т. Лещук (явище іншомовних запозичень), вказавши при цьому на існування певного активного динамічного рівня - «інноваційного процесу з його постійним продовженням, в якому не можемо не враховувати динаміки розвитку»⁵ (Лещук, 2005, с. 53-56). Питання національного і запозиченого в термінології, за твердженням І. Кочан, було завжди важливе, але «не слід протиставляти інтернаціональні та національні елементи в будь-якій мові, тому що інтернаціональне є складовою частиною національного»⁶ (Кочан, 2012, с. 268-272). І. Ментинська досліджує запозичення як продуктивний спосіб поповнення української комп'ютерної термінології і на матеріалі саме комп'ютерної терміносистеми виділяє три етапи запозичення

⁵ «Процес іншомовних запозичень, а в його рамках процес визначення власномовних термінологічних відповідників набуває нових форм в умовах мовної глобалізації в її сучасному вираженні. Мовна глобалізація - явище не нове. Одним з етапів його розвитку можна вважати період греко-латинських запозичень. Сьогодні він характеризує особливість розвитку, зокрема, сфери науково-фахової мови, великою мірою селекціонує у міжмовних стичностях в різних галузях і у майбутньому передбачається його зростання навіть на рівні зв'язків та взаємозв'язків навіть з мовами екзотичних країн. Передбачаються освоєння іншомовних лексичних одиниць, їх перехід у літературну мову у формі прямих запозичень. Такого роду запозичення не можемо трактувати як тенденцію до розвитку так зв. гібридної мови, скоріше на рівні інноваційного процесу з його постійним продовженням, в якому не можемо не враховувати динаміки розвитку.

⁶ «Більш того, інтернаціоналізація лексики є одним із шляхів розвитку кожної національної мови. Наявність інтернаціонального елемента в будь-якому вигляді (у слові чи його частині) значно полегшує спілкування між носіями різних мов. Наукова термінологія кожної мови є явищем національним за своїми витокami, але часто інтернаціональним за сферою вживання».

іншомовних терміноодиниць в українській мові⁷ (Ментинська, 2020, с. 184). Проте, дослідниця застерігає від процесу англізації терміносистеми («інтенсивна англізація сучасної української комп'ютерної термінології на всіх мовних рівнях часто заважає точному називанню певного поняття, відводить від української мовної традиції») (Ментинська, 2020, с. 184). Українські вчені вказують на причини поширення англізмів в українській комп'ютерній термінології («тенденція до спеціалізації, мовної економії та інтернаціоналізації»), водночас надають цьому питанню державної ваги і вважають, що «баланс питомого й запозиченого в комп'ютерній термінології має контролювати спеціальна державна мовна комісія»⁸ (Булик-Верхола, 2021, с. 8-13), враховуючи, що є «дві опозиційні тенденції в термінотворенні: з одного боку, використання у ролі терміна готової запозики з іншої мови та, з іншого боку, прагнення зберегти автентичність терміносистеми через використання власномовних ресурсів. Проблема балансу між цими двома тенденціями особливо гостро постає в нинішніх умовах, коли відбувається суттєвий англомовний тиск на українську термінологію і, крім того, залишається нездоланою тенденція до калькування термінів за взірцем російської мови» (Куньч, 2018, с. 39). Таким чином можемо

⁷ «поетапне освоєння термінів: на першому етапі відбувається перехід іншомовних термінів від латиниці до кирилиці: off-line/офлайн, on-line/онлайн, soft/софт, Internet/Інтернет. На другому етапі запозичена одиниця зберігає іншомовні ознаки, проте стабілізується її форма, відбувається пристосування до граматичної системи

мови-отримувача: з'являються, наприклад, синоніми-дублети: акаунт – обліковий запис, адаптер – пристосовувач. Третій етап – це етап повного пристосування (укорінення) терміна (термін файл, файловий кодифіковано у фахових словниках».

⁸ «Збереженню автентичності наукової мови сприяє використання наявних в українській мові моделей творення термінів: вторинної номінації, морфологічного способу творення, використання словосполучень (аналітичного способу). Запозичення термінів із чужих мов, зокрема англійської, є наслідком інтеграційних процесів. Причинами поширення англізмів в українській комп'ютерній термінології є тенденція до спеціалізації, мовної економії та інтернаціоналізації. Баланс питомого й запозиченого в комп'ютерній термінології має контролювати спеціальна державна мовна комісія, адже невиправдане використання англізмів за умови функціонування в мові автохтонних відповідників є загрозливим явищем для сучасної української мови»

простежити різноманітні впливи на терміносистеми, які динамічно пов'язані з розвитком інформаційних явищ.

Класифікацію термінів та лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології здійснила І. Ментинська (2014, с. 74) (дослідниця виокремила «на сучасному синхронному зрізі такі розряди термінів: питомі українські терміни, давні іншомовні запозичення, нові іншомовні запозичення»).

Дослідники термінних ознак комп'ютерного дискурсу (Р. Синдега) вказують на «велику кількість слововживань», яка належить саме термінологічній лексиці (наприклад, «стаття містить іноді до трьохсот-п'ятисот різних термінів»), зауважують потребу врахування різних ознак власне терміна, його системних та інших зв'язків у тексті (Синдега, 2013, с. 187), по-суті, вказують на важливість контексту слововживання, особливо для тексту надзвичайно насиченого термінами.

Окреме явище, яке цікавить дослідників – це особливості перекладу термінів. Вчені подають рекомендації для якісного перекладу (Т. Кияк наводить цілий ряд рекомендацій, «які стосуються термінологічних аспектів перекладу»⁹) (Кияк, 2007, с. 108); вказують на труднощі

⁹ «1) в перекладі повинні використовуватися терміни, затверджені відповідними державними стандартами;

2) перекладач повинен враховувати, до якої області науки й техніки відноситься термін, що перекладається, особливо іноземний; 3) якщо в тексті оригіналу трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, то перекладач має сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або ж проконсультуватися у спеціаліста; в крайньому випадку термін можна перекласти описовим шляхом;

4) у тексті перекладу потрібно уникати синонімічного використання термінологічних одиниць; всі терміни, символи, скорочення мають бути уніфіковані; 5) якщо в тексті оригіналу знайдена смислова помилка, пов'язана з написанням терміну, перекладач зобов'язаний дати відповідний до оригіналу переклад, а в зносці вказати на помилку й навести правильний варіант; 6) чужі для мови перекладу терміни повинні залишатися в перекладі записуватися в дужках; 7) назви латиною не перекладаються й залишаються в первісному вигляді; 8) не допускається довільне скорочення термінів; 9) номенклатури залишаються в оригіналі; 10) одиниці фізичних величин, спеціальні знаки мають відповідати технічним стандартам. Особливої уваги при перекладі заслуговують питання термінологічної орфографії. Не варто забувати, що більшість термінів на сьогодні зберігають двоякий вид написання (наприклад "авто" й "ауто", "нейрон" й "невро"). Перекладачу слід враховувати ступінь

перекладів («Головні труднощі перекладу пов'язані не з перекладом окремих термінів, зафіксованих у термінологічному словнику, а з передачею правильного змісту кожної фрази, якому не завжди відповідає дослівний переклад») (Кияк, 2007, с. 108); проблеми та особливості методологічного характеру («Для інтерпретації англійських комп'ютерних термінів та породження на цій підставі українських відповідників використовуються такі найуживаніші способи перекладу: транслітерація, транскрипція, адаптоване транскодування, калькування, описовий переклад»); (Грицькова, 2013, с. 101-106) на потребу повного розуміння тексту і врахування контексту («необхідно враховувати особливості контексту, в якому терміни вживаються і необхідно виявити функцію терміна у тексті, визначити роль контексту і стилю текстового повідомлення. У комп'ютерно-технічних текстах майже повсякчас трапляються терміни, значення яких є недоступними одразу, але завдяки загальному змісту тексту, слово-термін набуває свого відповідного значення. Основна складність перекладу текстів в галузі ІТ, а саме перекладу термінологічних одиниць, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій») (Мельник, 2020). Перелічені особливості вказують на глибинне розуміння не лише перекладацької роботи, але й прагнення забезпечити якісне функціонування терміна у тексті.

Ще за кілька років до появи Chat GPT у відкритому просторі для користувачів українські вчені зацікавилися можливостями впровадження елементів штучного розуму (зараз більш поширений термін «штучний інтелект», проте, пригадаймо «Енциклопедію кібернетики» у 2-х томах (Глушков, 1973), де знаходимо термін «Штучний розум»¹⁰, який набуває

використовуваності того чи іншого варіанту в конкретній терміносфері на даному етапі, що повинно бути зафіксовано найновішими словниками. Іноземні прізвища, географічні назви, назви фірм, закладів, організацій не перекладаються, а трансліюються відповідно до норм мови-рецепієнта.»

¹⁰ «ШТУЧНИЙ РОЗУМ — штучно створена система довільної природи, призначена розв'язувати складні задачі широкого класу. Задачі для Ш. р. можна ставити в строгій формі й на змістовному рівні; сформулювати їх можна в термінах і якоїсь формальної, і природної мови. Термін Ш. р. використовують, крім того, для позначення класу автономних тех. систем, які реалізують операції сприйняття, зберігання й переробки інформації і формують на цій основі

дуже цікавого трактування з позицій нашого часу). Так, Т. Совгира ставить у своєму дослідженні мету, яка дає підстави нам стверджувати нечіткість, певну «розмитість» розуміння явища, але й фіксує прагнення збагнути його функціональні можливості («сформулювати основний поняттєво-категоріальний апарат із цієї тематики; визначити функціональну складову діяльності механізованих організмів (роботів) щодо їх можливого застосування в театральнo-видовищних заходах; простежити й узагальнити досвід використання «штучного інтелекту» в організації театральнo-видовищних заходів») (Совгира, 2021, с. 55-64). Українські вчені вказують на потребу термінотворення в галузі штучного інтелекту, визначають конкретні проблеми і питання, які потребують вирішення («поповнення лексичного складу терміносистеми... відбувається безупинно»), важливо, що дослідники вказують на те, що цей процес відбувається не лише завдяки «появі нових термінів», але й «у процесі міжгалузевих комунікацій відбувається взаємне запозичення термінів» (вчені запропонували назву такому явищу – «інтеграція терміносистеми під впливом глобалізації») (Коновалова, 2017, с. 136). Процес розбудови, адаптації, взаємодосконалення та інтеграції терміносистеми інструментів штучного розуму триває, цікавим прикладом цього є системна спроба визначення термінів і понять ШІ у монографії колективу авторів НАН України за ред. А. І. Шевченка (2023, с. 305).

Елементи цифрової держави, які активно впроваджують в сучасній Україні, терміни і поняття цього надзвичайно важливого явища інформаційного суспільства, потрапили під пильне дослідницьке око вчених (як правило, і це цілком логічно, у галузі державного права). Наприклад, Е. Наджафлі пропонує погляд на стан формування правових аспектів цифрової держави в Україні і зауважує при цьому роль суспільства як активного діяча в умовах розвитку технологій (Наджафлі, 2022, с. 213). Розглядаючи різні сценарії розвитку України як цифрової

доцільну поведінку в широкому класі середовищ. У повному обсязі системи такого типу не реалізовано. Тому термін ШІ р. часто використовують і для позначення галузі наукових досліджень і проблем, пов'язаних з побудовою систем зазначеного типу. »

держави, Я. Сандул приходиться до розуміння того, що «сучасність концепції публічного адміністрування у сфері цифрової трансформації потребує якісного переосмислення системи та відповідних елементів і термінологічних змін» (Сандул, 2023, с. 106), системні зміни в державному управлінні з використанням технологій інтернет-комунікації неможливі без чіткої дії відповідної терміносистеми і без відповідних заходів щодо її масової популяризації та реалізації в найширшому суспільному вимірі.

Висновки. У цій статті ми розглянули ряд питань, які постали в українському суспільстві у процесі його поступової трансформації під дією викликів цифрової трансформації та динамічної масової комунікації. Усі ці часто дуже непрості технологічні процеси мають пряму залежність від Слова – терміна, яким вони позначені (йде мова про поняття суспільства, побудованого на інформації; риси комп'ютерної термінології, увага до комп'ютерного дискурсу і комп'ютерного жаргону; важливою є комп'ютерна термінологія в офіційно-діловому дискурсі; випрацьована лексикографічна спадщина в галузі української комп'ютерної термінології; динаміку розвитку вчені пов'язують із явищем іншомовних запозичень, яке прямо стосується питання національного і запозиченого в термінології та вимагає від учених дуже уважного ставлення; лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології, контекст слововживання та особливості перекладу термінів; увага до надсучасних здобутків – імплементація та розвиток елементів штучного розуму, розбудова цифрової держави – мають великі перспективи щодо майбутнього вивчення). Парадоксально, проте терміноодиниці, які функціонують у терміносистемах, потрапляють у таку систему взаємозв'язків, яка дає їм можливість і виконати головну термінну рису (однозначно визначити, назвати поняття, явище), і, водночас, ця ж ознака сприяє розбудові нових терміносистем, які перехреснюючись у динамічному середовищі створюють нові явища, називають їх новими термінами. Таким чином відбувається невинний активний розвиток термінних явищ, які стали активними учасниками і віддзеркаленням невинного інформаційного життя усього суспільства і кожної людини.

Список використаної літератури

- Булик-Верхола С. З., Верхола Я. О. (2021). Рівновага питомого й запозиченого в комп'ютерній термінології української мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, Т. 32 (71), № 2, ч. 1, с. 8–13.
- Вознюк Г., Ментинська І. (22-24 April 2015). Мовностилістичні аспекти комп'ютерної термінології в офіційно-діловому дискурсі. *Humanity, computers and communication* (НСС'2015), с. 179–182.
- Глушков В. М. (1973). *Енциклопедія кібернетики : у 2 т. АН Української РСР*. Київ : Українська радянська енциклопедія.
- Грицькова Н. В. (2013). Проблеми перекладу технічних текстів комп'ютерної тематики. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*, Т. 21, Вип. 19 (1), с. 101–106.
- Даніл'ян В. О. (2008). *Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія*. Харків : Право.
- Кияк Т. Р. (2007). Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*, № 32, с. 104–108.
- Коновалова В. Б., Мирошниченко В. М. (2017). Проблеми становлення українського термінотворення в галузі штучного інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, Вип. 4, с. 134–139.
- Кочан І. М. (2011). Українські термінологічні словники 20-х років ХХ століття з позицій сьогодення. *Термінологічний вісник*, Вип. 1, с. 156–162.

- Кочан І. М. (2012). Проблема національного і запозиченого в термінології. *Вісник Запорізького національного університету*, № 1, с. 268–272.
- Кульчицька Т. (1999). *Українська лексикографія XIII–XX ст.: Бібліографічний покажчик. НАН України*. Львів : Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника.
- Куньч З. Й. (2018). *Питоме й запозичене в термінології: проблема балансу. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм* : монографія. Львів : Галицька Видавнича Спілка.
- Лещук Т. (2005). До проблеми термінологічних запозичень у мові науки і техніки. *Українська термінологія і сучасність*, Вип. VI, с. 53–56.
- Мельник О. Д. (27-28 квітня 2020). Проблеми перекладу наукових текстів у іт-сфері. *Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*.
- Ментинська І. Б. (2018). Комп'ютерний термін як одиниця терміносистеми: ступінь відповідності вимогам. *Український смисл*, № 2018, с. 23–31.
- Ментинська І. Б. (2018). Становлення української комп'ютерної термінології: лексикографічний аспект. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*, № 2, с. 273–278.
- Ментинська І. Б. (2020). Запозичення як продуктивний спосіб поповнення української комп'ютерної термінології. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, № 1(1), с. 178–185.
- Ментинська І. (2011). Мовностилістичні проблеми української комп'ютерної термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Проблеми української термінології*, № 709, с. 92–95.

- Ментинська І. (2014). Лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології*, № 791, с. 71–74.
- Наджафлі Е. (2022). Цифрова держава в контексті правової реформи в Україні: теоретико-правовий аспект, № 2, с. 202–217.
- Николюк Т. В., Шкляєва Н. В. (2018). Комп'ютерна термінологія: особливості перекладу та зміни семантики, *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, Вип. 1(2), с. 55–57.
- Сандул Я. М. (2023). Начасні етапи цифрового сценарію розвитку України, *Juris Europensis Scientia*, Випуск 1, с. 104–108.
- Синдега Р. Є. (2013). Термін як основний елемент термінознавчих та дискурсознавчих досліджень з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Вип. 2, с. 186–188.
- Совгира Т. (2021). Проблеми впровадження цифрових технологій («штучного інтелекту») у процесі створення роботизованого сценічного образу. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 4(1), с. 55–64.
- Требін М. П. (25 трав. 2016). Концептуалізація феномену інформаційного суспільства. *Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : матеріали міжнар. інтернет-конф*, с. 126–137.
- Федорів М. Л. (2003). Про особливості комп'ютерного дискурсу. *Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська академія»*, Том 22, ч. 1, с. 32–42.
- Швець М., Калюжний Р., Цимбалюк В., Гавловський В., Брижко В. (2003).

Україна на шляху до Інформаційного суспільства. Правова інформатика, № 1, С. 90-98.

Шевченко А. І. (2023). *Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні* : монографія. Київ : ППШ.